

PRZEDMOWA

Mimo komunikacyjnych utrudnień zebraliśmy 42 teksty i abstrakty wystąpień na XXVI Krajową Konferencję Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej. To umożliwi przeprowadzenie jej zdalnie, a spotkanie w gościnnym gmachu Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie odkładamy na następne lata.

Pandemia zmusza nas wszystkich, uczestników i organizatorów konferencji, do szczególnego wysiłku, ale nie redukuje ambicji. Dzieje nauki pokazują, że w czasach zamętu i separacji rodzą się śmiałe projekty zmian społecznych. To dotyczy także edukacji wytraconej z rutynowych działań i szukającej nowych dróg.

Lekcje i wykłady online wymagają dużej dyscypliny, jasności słów i rozumowań, uważności i wzajemnej życzliwości. Nadto liczy się sprawność techniczna i staranne przygotowanie materiałów. Zawczasu wydrukowane teksty mogą posłużyć uczestnikom konferencji do zogniskowania uwagi, wyboru właściwych sekcji i przygotowania się do dyskusji, a po zakończeniu obrad – do zaplanowania własnych wystąpień w innych kręgach.

Na XXVI KDE składają się cztery krótkie sesje plenarne i trzy spotkania w równoległych sekcjach, a na pytania i dyskusje przewidziano łącznie sześć godzin. Może się więc okazać – co nie zdziwi znawców kształcenia na odległość – że internet da więcej możliwości wymiany poglądów niż tradycyjne wykłady i doniesienia. Od nas wszystkich to będzie zależało.

A oto krótki przegląd treści tego tomu materiałów.

Sesja plenarna I. Szkoły i wyniki

Obrady otwiera świetnie udokumentowany, wzorowy metodologicznie i żywo napisany referat prof. **Krzysztofa Konarzewskiego** *Czy popularność technikum jest zasłużona?* Autor dowodzi, że technika, będące *złożeniem dwu niezależnych placówek*, ogólnokształcącej i zawodowej, nie dotrzymują kroku liceom ogólnokształcącym, a wyniki egzaminów z dwu dziedzin programowych korelują zbyt nisko (około 0,4) na to, by się wzajemnie wspomagać. Jego zdaniem, rozłączenie tych dziedzin – najpierw kształcenie ogólne, potem zawodowe – lepiej wykorzystywałoby zdolności młodzieży.

Dwa kolejne referaty są oparte na oryginalnym projekcie badań finansowanym przez firmę Diagmatic. Będą w nim zastosowane baterie kwestionariuszy (1) Motywacji i (2) Funkcjonowania Społecznego, których konstrukcję według teorii determinacji Deci'ego i Ryana zapowiada prof. **Ewa Wysocka**. Jej referat przedstawia zaawansowane modele pojęciowe baterii, jeszcze bez surowych wersji pozycji tych kwestionariuszy.

W tym samym projekcie badawczym dr **Tomasz Żółtak** zaplanował pierwsze w Polsce próby zastosowania pomiaru adaptacyjnego, elastycznego wykorzystania banków zadań we-dług kolejnych przedziałowych oszacowań indywidualnych osiągnięć ucznia. Referat nosi tytuł Wyniki IRT w zasięgu każdego diagnosty, co zapowiada intensywne kształcenie diagno-stów edukacyjnych w zakresie teorii wyniku zadania (IRT), bo jej probabilistyczne założenia (jednorodność osiągnięć uczniów, trafność ich pomiaru i dyscyplina egzaminacyjna badanych) są mocno abstrakcyjne i nastroczają uzasadnione wątpliwości.

Sesja plenarna II. Lokalna diagnoza edukacyjna

W tej sesji dr **Aleksandra Jasińska-Maciążek**, mgr **Joanna Stelmach** i dr hab. **Roman Dolata** przedstawiają wybrane wyniki programu badań stosowanych będących przykładem lokalnej diagnozy edukacyjnej. Z inicjatywy Prezydenta Ostrołęki Łukasza Kulika, władze miasta i Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego podjęły współpracę i realizują cztery projekty badawcze wspierające lokalną politykę oświatową. Referaty prezentują wyniki jednego z nich pod nazwą *Obserwatorium Oświatowe*. Pierwszy referat przedstawia cały program współpracy, drugi omawia problem korepetycji (*Pozaszkolna pomoc w nauce – powszechność, uwarunkowania i konsekwencje w lokalnym systemie oświatowym*), kolejny podejmuje problem oddziaływania zmiany szkoły lub oddziały klasowego na osiągnięcia szkolne (*Zmiany środowiska edukacyjnego uczniów: uwarunkowania i konsekwencje*), sesję dopełnia lokalne studium zagadnienia nierówności edukacyjnych (*Szkoła publiczna wobec problemu spójności społecznej*). Po tych badaniach spodziewamy się ożywienia diagnostyki środowiskowych uwarunkowań rozwoju polskich uczniów w średnim wieku szkolnym i analiz roli egzaminu ósmoklasisty.

Sekcja I A. Przedmioty humanistyczne

Prof. **Anna Odrowąż-Coates** przedstawia raport z badań nad *Oddziaływaniem języka angielskiego na edukację w Polsce*. Stwierdza, że ten wpływ przybiera na sile i obserwujemy niemal zalew angielszczyzny w wielu branżach i dziedzinach życia.

Równie zatroskana jest **Sylwia Derda**, która pyta: *Czy warto stosować nowoczesne technologie w nauczaniu historii?* Jej esej jest erudycyjny i bardzo dobrze udokumentowany. Okazuje się, że komputer i rzutnik już zagościły na lekcjach historii, ale bardziej zaawansowane techniki – występują raczej śladowo. Autorka dowodzi, że wszystkie cztery modele uczenia się (*alfa, beta, gamma, delta*) występują w kształceniu historycznym.

Ogólny problem szkolnej humanistyki rozważają dr **Piotr Podemski** i **Sylwia Derda**. Zatytułowali go *Rozprawa historyków z rozprawką*. Ten typ zadań uważają za trudny dla uczniów i egzaminatorów, ale niezastąpiony w konkursach przedmiotowych.

Szkolenie na odległość to tytuł doniesienia **Marii Michłowicz** dotyczącego zdalnych kursów dla nauczycieli przewidzianych na egzaminatorów ósmoklasisty. Te kursy zostały pozytywnie ocenione przez słuchaczy.

Sekcja I B. Przedmioty przyrodnicze

Prof. **Robert Zakrzewski** i prof. **Magdalena Pawlak** poddali wnikliwej analizie *Wymagania ogólne i szczegółowe podstawy programowej z chemii reprezentowane w arkuszach maturalnych w latach 2015–2020*. Zarejestrowali podobieństwa i różnice.

Podobną pracę wykonała dr **Inga Bator**, autorka doniesienia *Analiza konstrukcji arkuszy maturalnych z przedmiotów przyrodniczych w nowej formule po 2015 roku ze szczególnym uwzględnieniem biologii*. Starła się dociec przyczyny wielkiej liczby skarg licealistów na zadania testowe z tych przedmiotów.

Na pytanie: *Czy jakość oceniania prac egzaminacyjnych z biologii zależy tylko od przygotowania egzaminatorów?* stara się odpowiedzieć **Urszula Poziomek**. Odnotowała wzrost trudności zadań egzaminacyjnych z biologii, co można przypisać postępowi naukowemu tego przedmiotu, ale też brakowi dopływu młodych kadr pedagogicznych do funkcji egzaminatora. Bardzo uciążliwe jest uporanie się z masowymi żądaniem rewizji punktowania prac uczniów z przedmiotów ścisłych.

Dr **Takeo Ischikawa** przeanalizował *Zmiany w Olimpiadzie Biologicznej i ich wpływ na osiągnięcia polskich uczniów na arenie międzynarodowej*. Duże ilości zadań wyboru wielokrotnego ograniczono na rzecz zadań wymagających korygowania podanego tekstu naukowego oraz zadań praktycznych. Mimo trudności, jakie te ostatnie stanowią dla typowego polskiego licealisty, liczba polskich laureatów tej olimpiady powoli rośnie.

Sekcja I C. Matematyka

Dr **Izabela Kaiser** w doniesieniu badawczym *Pierwsze niepowodzenia edukacyjne, czyli matematyczne trudności dzieci w wieku przedszkolnym* rozróżnia niepowodzenia zwyczajne (typowe, nieuniknione), nadmierne i specyficzne. W ich przewycięzaniu zaleca odwoływanie się do sytuacji dnia codziennego oraz formy zabawowe zajęć.

Raport z badań na temat *Nauczanie matematyki w dobie pandemii* przedstawiają **Małgorzata Iwanowska** i **Beata Wąsowska-Narojczyk**. Stwierdzają duże zróżnicowanie warunków tego nauczania i jego ogólne utrudnienie, po części (23% skarg) spowodowanych *złą jakością komputerów*.

Dwa doniesienia przygotował **Jerzy Paczkowski**: *Kreatywność uczniów - na przykładzie zadań matematycznych Pomorskiej Ligi Zadaniowej „Zdolni z Pomorza”* i *Matematyczna przestrzeń edukacyjna - na podstawie egzaminu ósmoklasisty*. Wykorzystał materiały zgromadzone w Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, nadając im znaczenie systemowe dla edukacji.

Sekcja II A. Nauczyciel

W tej silnej naukowo sekcji prof. **Jolanta Szempruch** w raporcie *Nauczyciel w nowych warunkach społecznych i edukacyjnych*, przedstawia wybrane materiały pedeutologiczne z jubileuszowej konferencji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Osobowość nauczyciela wydaje się zyskiwać na znaczeniu w trudnym czasie pandemii.

Diagnoza czynników warunkujących zawodowa skuteczność kandydatów na nauczycieli wczesnej edukacji to tytuł wystąpienia prof. **Stefana Kwiatkowskiego**. Autor rozważa główne czynniki osobowościowe, w tym inteligencję emocjonalną i kompetencje społeczne, proponuje też zmiany w procedurach rekrutacji kandydatów do zawodu nauczyciela.

Dr **Małgorzata Krzeczowska** i **Iwona Król** spisały refleksje *O procesie zmiany w studencie – przyszłym nauczycielu – uczestniku kursu związanego z diagnozą szkolną*. Oparły się na doświadczeniach Uniwersytetu Jagiellońskiego w tym zakresie.

Czy nauczyciele szkół średnich potrafią rozpoznawać kreatywność swoich uczniów? pyta dr **Jacek Gralewski**. Na podstawie przebadania ponad 200 nauczycieli oraz ich uczniów wskazuje, że jedni i drudzy nie odróżniają kreatywności od uzdolnień ogólnych.

Sekcja II B. Nauczanie

W rozprawie *Bezczynność, czynność, czyn – redefinicja osiągnięć w nauczaniu* dr **Michał Paluch** zastosował konsekwentnie personalistyczne podejście filozoficzne. Jego rewizja podstawowych pojęć psychologicznych powinna zainteresować wszystkich diagnostów edukacyjnych pragnących wzmocnić teorię swojej specjalności.

Pałący i narastający problem dydaktyczny podjęła dr **Anna Górka-Strzałkowska** w doniesieniu *Rodzic – trudny partner dla nauczyciela*. Przedstawi ursynowski projekt *Budząca się szkoła*, w którym m.in. zrezygnowano z prac domowych uczniów.

Innowacyjny projekt informatyczny przedstawia **Aleksander Ławiński** jako *Konstruowanie zadań dla z wykorzystaniem o may cyfrowyce i platformy cyfrowyce*. Doświadczenia autora w tym zakresie powinny zainteresować nauczycieli bez względu na to, jak szybko uda nam się zwalczyć pandemię.

Sekcja II C. Szkoła

Prof. **Danuta Uryga** i dr **Marta Wiatr** są autorkami studium *Szkoła poszukująca. Środowisko szkolne w procesie autonomicznych przekształceń*. Wprowadzają w nim i starannie objaśniają pojęcie *kultury zmiany*, niezwykle aktualne we współczesnej edukacji.

Rozwinięciem tej problematyki jest starannie udokumentowany raport badawczy dr **Marii Krystyny Szmigel** i dra **Henryka Szaleńca** *Pierwsi absolwenci liceów przekształconych z likwidowanych gimnazjów*. Podsumowuje on oryginalne trzyletnie badanie skutków reformy systemu szkolnego w Polsce i rejestruje zmiany, jakie w przygotowaniach do matury wywołała pandemia. Nauczyciele musieli podwoić wysiłki dydaktyczne, bo w tych warunkach zaplanowanie każdej lekcji zajmowało im przeciętnie około godziny.

Iwona Król i dr **Wojciech Przybylski** podejmują próbę odpowiedzi na pytanie: *Czy platforma edukacyjna to edukacja przyszłości?* Ich artykuł ma duże walory publicystyczne. Przekonują, że **wprawdzie kształcenie zdalne wywołało niepożądaną alert w edukacji, ale też pokazało, że nauczyciel jest nie do zastąpienia!**

Sesja plenarna III. Kształcenie zdalne

Dr inż. **Franciszek Wyrwa**, **Michał Wyrwa** i dr **Aleksandra Wilkus-Wyrwa**, otwierający tę sesję, są autorami bardzo solidnego studium literaturowego *Wyzwania nauczania zdalnego. Perspektywa nauczyciela i ucznia*. Referują badania UESCO w 98 krajach, promują *konstruktywizm* wyznaczający nauczycielowi rolę doradcy, a nie tylko zwierzchnika ucznia, określają niezbędne warunki kształcenia zdalnego (w tym wysokie kompetencje nauczycieli) i jego ograniczenia (w tym brak uspołecznienia uczniów).

Prof. **Robert Zakrzewski** przedstawia *Najświeższe wyniki badań dotyczących nauczania zdalnego chemii i innych przedmiotów szkolnych i akademickich w Polsce*. Skutki tej wymuszonej innowacji, zwłaszcza skutki długofalowe, są jeszcze mało znane, a powinny stanowić zakres kompetencji diagnosty edukacyjnego.

Znacznie dalej w swych rozważaniach idą dr **Beata Prościak** i **Halina Samko**. W niezwykle bogatej w przypisy rozprawie *Człowiek i bot – paralele matematyczno-polonistyczne w diagnostyce edukacyjnej* charakteryzują *myślenie robotyzacyjne* zagrażające utratą sensu życia przez graczy komputerowych. Podkreślają znaczenie społecznej uważności i twórczości uczniów, konkludują apelem o *zachowanie człowieczeństwa!*

Sesja plenarna IV. Horyzonty diagnostyki edukacyjnej

Prof. **Anna Perkowska-Klejman** podjęła się ambitnego zadania – *Zmierzyć niemierzalne – możliwości oceny refleksyjności w edukacji*. Problem dotyczy równolegle uczniów i nauczycieli, bo ta kluczowa kompetencja jest słabo odróżniana od pilności uczenia się. Jej rodowód jest w teorii pedagogicznej bogaty, ale w praktyce kształcenia i oceniania – wciąż jeszcze otwarty.

Prof. **Beata Udzik** przedstawia oryginalne studium językoznawcze *O co pytają diagności? Funkcja pytań w tytułach artykułów z zakresu diagnozy edukacyjnej*. To studium zainteresuje ono nie tylko polonistów, którzy docenią świetny warsztat filologiczny Autorki, lecz także ogół diagnostów edukacyjnych zainteresowanych rozwojem dziedziny. Duża liczba (ogółem 132) pytań zadanych w tytułach wystąpień na 25 krajowych konferencjach to świadectwo (1) ciekawości poznawczej uczestników, (2) związku teorii diagnostycznej z praktyką i (3) dyskusyjności rozwiązań.

Sesję zamykają refleksje prof. **Bolesława Niemierki** *Co mi się zdaje, że wiem o diagnostyce edukacyjnej*. Autor stara się rozdzielić to, co można uznać za pewne w psychologii i pedagogice, od tego, co prawdopodobne, a bardzo użyteczne. Zapowiada nowe wydanie podręcznika *Diagnostyka edukacyjna* i akcentuje optymistyczną wymowę jego treści.

Sekcja III A. Kształcenie zdalne

Potrzeby nauczycieli w zakresie nauczania zdalnego sygnalizuje **Anna Kreft**. Na podstawie ankietowania ponad 400 nauczycieli ich samoocenę własnych umiejętności określiła jako wysoką, ale sporządziła też obszerny wykaz postulatów i odnotowała pilne oczekiwanie nauczycieli na szczegółowy instruktaż.

Dr **Agnieszka Kościńska** i dr **Agnieszka Sendur** przedstawiają doniesienie *Nauczyciele języków obcych a doskonalenie zawodowe w toku pracy*. Wykorzystuje bogate źródła literaturowe i wyniki badania ponad 700 nauczycieli. Postuluje śmielsze stosowanie nowych technologii nauczania nie tylko w okresie pandemii.

Działalność [dwa prywatnych szkół krakowskich] *w czasach pandemii* opisał i poddał ocenie **Piotr Machowski, Joanna Koleff-Pracka, Wojciech Rzehak**. Wybrane placówki, szkoła podstawowa i liceum, dają przykład radzenia sobie z trudami nowej sytuacji zdrowotnej społeczeństwa i organizacji pracy szkół podczas pandemii.

Magdalena Urbaś poszerza tematykę sekcji na *Pracę w okresie pandemii we własnej instytucji*. Tą instytucją jest Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. Jej działalność zmieniła formy, ale nie uległa istotnemu zakłóceniu, wręcz przeciwnie – jej pole zostało poszerzone, co wymagało wiele wysiłku od doradców i metodyków przedmiotowych.

Sekcja III B. Perspektywy diagnostyki edukacyjnej

Sekcję otwiera opracowanie prof. **Doroty Gołębiak** *Rola społeczna diagnostyki edukacyjnej*, poświęcone *metodzie portfolio* (teczek prac) w kształceniu akademickim. Będą w nim przedstawione przykłady zastosowań tej metody w naszym kraju.

Prof. **Aleksandra Tłuściak-Deliowska** i dr **Monika Czyżewska** rozwijają podstawową dla PTDE tematykę *Ocenianie kształtujące z perspektywy uczniów i nauczycieli*. Ilustrują ją opiniami z trzech szkół.

Cztery *Modele pomiaru efektów uczenia się* przedstawia dr **Jacek Stańdo**. Te modele nie tylko porządkują założenia pomiarowe w dydaktyce, lecz także wyznaczają jej strategię

Bardziej szczegółowe, ale niezwykle doniosłe dla młodzieży zagadnienie poruszyli dr hab. **Paweł Grygiel**, prof. URZ, dr **Anna Gawel**, dr **Barbara Ostafińska-Molik**, **Grzegorz Humenny** i prof. **Roman Dolata**. Przebadali *Relacje między pozycją w sieci rówieśniczej, metapercepcją, samotnością i objawami depresyjnymi wśród wczesnych adolescentów*. Z tych badań wynika, że *deficyty w relacjach społecznych, przede wszystkim w sieci rówieśniczej* są głównym źródłem załamania samooceny nastolatków.

* * *

Materiały XXVI Krajowej Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej są różnorodne i wielowątkowe. 42 teksty konferencyjne powstały w toku twórczej pracy 54 autorów reprezentujących 28 różnych naukowych i oświatowych instytucji. Zdajemy sobie sprawę z wyzwania, jakie stanowią dla jej uczestnika w sytuacji pełnej izolacji towarzyskiej. Mamy nadzieję wspólnie pokonać te trudności, a w przyszłym roku odetchnąć po ograniczeniach. Nic nie zastąpi bowiem spotkań bezpośrednich – ani w klasie szkolnej i auli uczelnianej, ani w obradach plenarnych i grupowych, a tym bardziej rozmów prowadzonych w kuluarach podczas konferencji.

Za zwiększony wysiłek dziękujemy wszystkim Uczestnikom konferencji i jej organizatorom, a w szczególności prezesowi ZG PTDE dr. Henrykowi Szaleńcowi oraz Przewodniczącej Komitetu Organizacyjnego Annie Frenkiel, którzy na przekór wszelkim trudnościom i wielu niedowiarkom twierdzącym, że konferencja online nie spotka się z zainteresowaniem środowiska nauczycieli akademickich i oświatowych wzięli na siebie wspólnie ze współorganizatorami trudne nowe zadanie.

Szczególne słowa podziękowania kierujemy do pani prof. Anny Perlikowskiej-Klejman, dzięki której staraniom mamy po raz pierwszy możliwość poznania wielu nauczycieli akademickich Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie oraz prowadzonych przez nich badań oświatowych. Nasze serdeczne podziękowania pragniemy złożyć także prof. Romanowi Dolacie, kierownikowi zespołu badawczego lokalnej diagnozy edukacyjnej, który systematycznie wraz ze swoim zespołem dostarcza metodologicznych wzorów badań oświatowych.

Nieustająco dziękujemy paniom Grażynie Gawryłow i Joannie Peter, odpowiadającym za korektę językową i skład naszej monografii, oraz firmie TOMAMI, która w tym roku znacznie rozszerzyła współpracę z PTDE, nie tylko projektując obsługę graficzną konferencji i materiałów konferencyjnych, lecz także opracowując i realizując przeprowadzenie pierwszej konferencji online w historii konferencji diagnostyki edukacyjnej.

Do spotkania na żywo w roku przyszłym!

Maria Krystyna Szmigel i Bolesław Niemierko

